

З пункту гледжання структурна-граматычнага выражэння роду тыпы варыянтаў неаднолькавыя. Так, родаварыянтныя ўтварэнні мужчынскага і жаночага роду могуць мець розныя паказчыкі дыферэнцыяцыі роду. Параўнаем такія проціпастаўленні: *санаторый* — *санаторыя* і *схой* — *схова*. Відавочна, што элементы граматычнага вар'іравання — флексіі: -Ø /-а. Марфалагічны паказчык дыферэнцыяцыі роду можа ўвогуле адсутнічаць, як у прыкладах: *вупраж* (ж. р.) — *вупраж* (м. р.), *квецень* (ж. р.) — *квецень* (м. р.), *слодыч* (ж. р.) — *слодыч* (м. р.), *фальш* (ж. р.) — *фальш* (м. р.). У некаторых выпадках ён не з'яўляецца ўласна марфалагічным, для назоўнікаў *чарнабыль* (ж. р.) — *чарнобыль* (м. р.), *шула* (ж. р.) — *шуло* (н. р.) вар'іраванне ў родзе мае фанетычны характар (перамяшчэнне націску). Фармальнае адрозненне варыянтаў роду можа быць абумоўлена неаднолькавай акустычнай або артыкуляцыйнай характарыстыкай фінальных зычных, параўн.: *поку*[т] (м. р.) — *поку*[ц'] (ж. р.), *нарас*[т] (м. р.) — *нарас*[ц'] (ж. р.), *палы*[н] (м. р.) — *палы*[н'] (ж. р.); *пле*[х] (м. р.) — *пле*[ш] (ж. р.).

Шматлікую групу складаюць неадусаўленыя назоўнікі, у якіх марфалагічным паказчыкам вар'іравання выступаюць суфіксы граматычнага значэння, узаемазамена якіх неістотна для сферы рода-палавой карэляцыі і абумоўлівае толькі фармальную прыналежнасць да тыпу скланення: *ахапак* — *ахапка*, *буханак* — *буханка*, *гамёлак* — *гамёлка*, *гладышак* — *гладышка*, *дрывоthнік* — *дрывоthня*, *загнетак* — *загнетка*, *запалак* — *запалка*, *звязак* — *звязка*, *лішак* — *лішка*, *паваротак* — *паваротка*, *падкорм* — *падкормка*, *пасак* — *паска*, *прыступак* — *прыступка*, *развілак* — *развілка*, *чарапок* — *чаропка*.

Аналіз асноўных тэндэнцый развіцця родаварыянтных назоўнікаў у беларускай мове дазваляе зрабіць вывад, што варыянты гэтага тыпу ў параўнанні з іншымі найменш жыццяздольныя. Жывая практыка словаўжывання даволі хутка робіць адбор, надаючы аднаму з варыянтаў статус нормы, і з цягам часу дае ўсё больш падстаў гаварыць пра рэтраспектыўнасць працэсу вар'іравання граматычнай катэгорыі роду.

Родаварыянтныя назоўнікі належаць да ліку «поўных» варыянтаў, г. зн. паралельных утварэнняў, якія перакрываюць адно другое як функцыянальна, так і семантычна. Гэта прыводзіць да парушэння структурнай раўнавагі лексічнай сістэмы беларускай мовы, якое, на нашу думку, і з'яўляецца асноўным фактарам скарачэння колькасці такіх варыянтаў і ўніфікацыі іх ужывання.

¹ Филин Ф. П. О слове и вариантах слова.— У кн.: Морфологическая структура слова в языках различных типов.— М.—Л., 1963, с. 133.

² Мучники И. П. Категория рода и ее развитие в современном русском литературном языке.— У кн.: Грамматические категории глагола и имени в современном русском литературном языке.— М., 1971, с. 193.

Я. М. КАМАРОЎСКИ

АБ ПАДАБЕНСТВЕ І АДРОЗНЕННІ НЕКАТОРЫХ СТРУКТУРНЫХ ТЫПАЎ ФРАЗЕАЛАГІЧНЫХ АДЗІНАК У СЛАВЯНСКІХ МОВАХ

Параўнальна-супастаўны аналіз фразеалагічных словазлучэнняў з пункту гледжання іх граматычнай і семантычнай структуры, як і стылістычнай афарбаванасці, у некаторых славянскіх мовах выразна выяўляе амаль поўную або надзвычай блізкую эквівалентнасць фразеалагічных адзінак (ФА) і ў плане зместу, і ў плане матэрыяльнага выражэння, і ў тым эмацыянальна-экспрэсіўным зарадзе, які змяшчаюць яны ў сабе. Гэты неабвержаны факт, прайлюстраваны на моўным матэрыяле, можа з'явіцца важкім пацвярджаннем думкі аб тым, што, па-першае, у некаторых славянскіх мовах ёсць даволі значная, колькасна шматлікая група агульнаславянскіх фразеалагічных канструкцый, зусім або част-

кова адекватных ва ўсіх сваіх параметрах (семантыка — структура — экспрэсіўна-эмацыянальная афарбоўка), і, па-другое, корпус агульна-славянскай фразеалогіі не толькі колькасна багаты і разнастайны, але самы старажытны па этымалагічных вытоках. Разам з гэтым супастаўленне славянскіх ФА выяўляе і некаторыя спецыфічныя нацыянальныя рысы як у галіне семантыкі, так і ў граматычнай будове ФА.

Спазімся на факты. У беларускай мове, як і ў некаторых іншых славянскіх мовах, шырока ўжываецца ФА канструкцыі 'лічэбнік (назоўнік) у назоўным склоне плюс лічэбнік (назоўнік) у вінавальным склоне з прыназоўнікам у': *адзін у адзін* (варыянт *адзін у аднаго*), *адна ў адну*, *адно ў адно*; ва ўкраінскай мове — *один в один* (варыянт *один в одного*), *одна в одну*, *одне в одне*; у польскай мове — *jeden w drugi* (варыянт *jeden w drugiego*), *jedna w drugą*, *edno w drugie*. У беларускай, украінскай і польскай мовах гэтыя ўстойлівыя выслоўі ўжываюцца ў значэнні 'адборныя, падабраныя па аднолькавай велічыні, — якасці' (ТСБМ, I, 136), 'аднолькавыя, галоўным чынам добрыя якасці каго, чаго' (СУМ, V, 627), 'істоты або прадметы аднолькава значныя або аднолькава чым-небудзь адметныя, станоўча ўласцівыя' (SJP, II, 387). Напрыклад: Я маю зямлі сем валок, стады мае багатыя, коні мае дарагія, парабкі мае *адзін у адзін*, як тыя дубы на ўзгорку (З. Бядуля. Шчасце не ў золаце); І прабегла па цёмным парку сем шэрых ваўкоў, усе *адзін у аднаго* (М. Лынькоў. Воўчы лог); Кароўкі вашы ідуць. *Адна ў адну*, не ўрокам кажучы, як лялькі!.. (Я. Брыль. Сірочы хлеб); Ягадзіны буйныя, *адна ў адну*, спелыя — аж сінія (М. Лобан. Гарадок Устрынь); Колькі там было гэтых ячак, — хто іх ведае, але кучка ладная і ўсе *адно ў адно*: жаўтаваценькія, з тупаватымі пяткамі (Ядвігін Ш. Сака-тушка); Дрэвы выцягнуліся, узмужнелі. І ўсе як на падбор: хлёсткія, *адно ў адно* («Звязда», 1979, 5 сакавіка).

Ва ўкраінскай мове ўказанае вышэй значэнне маюць ФА ў формах жаночага і ніякага роду лічэбніка адзін — *адна в одну*, *одне в одне*: Це була ставрида. *Одна в одну*, зеленоспинна, сріблобока, ротата (Збанацький Ю. Морська чайка); Боже мій! Яке зерно, *одне в одне...* (Чабанівський М. Балканська весна). Форму *один в один* СУМ, V, 627 фіксуе са значэннем 'вельмі блізка між сабою, ўпрытык': Плоти стояли *один в один* до самої затоки (Десняк О. Оповідання та нарисы). Апошняе значэнне вядома і беларускім гаворкам; праўда, у гэтым выпадку замест лічэбніка *адзін* як структурны кампанент ФА выступае канкрэтны назоўнік: Гэта ціпер дамы робяць — ого-го! І пляц велькі, і абгароджана кругом усё, і пакарацана. А даўней — не: *страха ў страху*, *плот у плот*. Ні дай бох пажару! (Стаўбцоўскі р-н Мінскай вобл.); Увесь век мы пражылі з ёю *вугал з вуглом*, хадзілі заўсёды разам, дружнылі, а потым і рассыпалі крупы (Сенненскі р-н Віцебскай вобл.). Беларускія лексікаграфічныя даведнікі гэтай ФА не падаюць.

Для польскай мовы ўласцівы ўсе тры родавыя формы лічэбніка *адзін* у складзе ўстойлівага словазлучэння: *Kartofle były piękne, wczesne amegykany, jeden w drugi*, już o tej sierpniowej porze wielkie i czerwone jak jabłka (Zalewski W. Broń); Dwa tuziny ich było, różnego wieku chłopów, *jeden w drugiego* przeważnie dobrej miary i należytej postawy (Kruczkowski L. Pawie pióra); A Bigieleła nie chorowały, *jedno w drugie*, na koklusz? (Sieńkiewicz H. Rodzina Polonieckich); Wszystkie dwanaście sióstr, *jedna w drugą*, tak były wabne i hoże, że nie było w czym wybierać (Zmor-ski R. Podania).

У рускай літаратурнай мове ФА *один в один*, *один в одного*. *одна в одну* тлумачацца як 'зусім аднолькавыя па велічыні, якасці і г. д. Звычайна з адабрэннем пра каго-небудзь або што-небудзь' (ФСРЯМ, 295). Напрыклад: Лошади были не крупные, почти все своего завода — саврасой масти, сытенские, крепенькие, *одна в одну* (Л. Толстой. Фальшивый купон); Было у вдовы девять сыновей и десятая дочь — и уродились все девять сыновей *один в одного*: голос в голос, волос в волос (М. Вов-

чок. Сказки о девяти братьях). ФА *один в один* падаецца і ў ФСРЯМ, 295, і ў ССРЛЯ, УШ, 672, аднак прыкладамі не ілюструецца. Замест *один в один* у рускай мове больш ужывальнай з'яўляецца ФА *один к одному* ў тым жа значэнні: Ах, тетенька! И какие грибки — *один к одному!* Шляпки — смуглые, корешки под самую шляпку срезаны (Салтыков-Щедрин М. Письма к тетеньке). ФА *одно в одно, одно к одному* ў рускай мове засведчаны яшчэ і ў іншым значэнні — 'усё роўна, заадно ўжо; аб шэрагу падзей, звычайна аб якіх-небудзь непрыемнасцях, што надыходзяць адна за другой' (ФСРЯМ, 296): Приходит к нему [управляющему] нынешнюю весну Антон попросить осины — избенку поправить; уж он его корил, корил... и осины не дал... Вестимо, *одно в одно*, до того теперь дошел Антон, что хоть ступай сумой тряси (Григорович Д. Антон-Горемыка); [Фамусов]: Пиши, в четверг, *одно уж к одному*. А может в пятницу, а может и в субботу. — Я должен у вдовы, у докторши крестить (Грибоедов А. Горе от ума). У гэтым жа значэнні ў беларускай і ўкраінскай мовах ужываецца ФА *адно да аднаго, адне до одного*. Напрыклад, ва ўкраінскай мове: *Одне до одного* — й журба Христина ширшала, вишчала, глибошала (Мирний П. Твори). Слоўнікі беларускай літаратурнай мовы (БРС-62, ТСБМ) гэтай фразеы не падаюць, хоць яна добра вядома мове народных гаворак: У Жывіцкага ціпер горо: на тым тыдні карова заняджала, сьвіню дакалоў, купіў парку парасятка, некія ніўдалыя, млекам корміць — так нек *адно да аднаго* палучыласё, сьсівеў чалавек (Стаўбцоўскі р-н Мінскай вобл.); Сьпірва біс пырасёнка асталіся, а цяперя карова так пыдвіла, і адно купі, і другая, — етык *адно к аднаму* і выходзіць (Мсціслаўскі р-н Магілёўскай вобл. КВ, 35). Устойлівае словазлучэнне *адно да аднаго, адно к аднаму* ў значэнні 'усё роўна, заадно ўжо (аб шэрагу непрыемнасцей, якія надыходзяць адна за другой)' не засведчана і іншымі славянскімі слоўнікамі — польскім, чэшскім, балгарскім.

Параўноўваючы семантычную структуру ФА *адзін у адзін* у беларускай, украінскай, польскай і рускай мовах, нецяжка заўважыць, што ва ўсіх гэтых мовах названае спалучэнне выступае ў двух асноўных значэннях — а) 'адборны', 'выдатны', 'вельмі добрай якасці', 'выбраны па лепшых якасцях' і б) 'вельмі падобны', 'аднолькавы', 'як адзін', 'блізкі па станючых якасцях да каго, чаго'.

А. Калкоўска (JP, 1969, с. 8—12), разглядаючы ФА *chłop w chłop* у сказе *Konie wprawne, koń w koń okazał się niosą na sobie chłop w chłop jeździł się śmiało*, адзначае, што гэтае ўстойлівае словазлучэнне мае не толькі цікавую ўнутраную сінтаксічную структуру, не толькі рэлікты старажытнай формы вінавальнага склону адушэўлёных назоўнікаў мужчынскага роду, але і дваякую сэнсавую інтэрпрэтацыю: з аднаго боку, яно мае значэнне 'вельмі добры', 'выдатны', 'адборны', 'дасканалы', 'слаўны', 'узорны', 'прыкладны', 'цудоўны', 'першакласны', а з другога — 'вельмі падобны адзін да аднаго', 'аднолькавы', 'аднолькава станючы для ўсіх'. Гэтыя два значэнні як бы арганічна спалучаюцца, аб'яднаны ў адной канструкцыі і дапаўняюць адно другое. Адзначаная А. Калкоўскай семантычная структура ФА *chłop w chłop*, як відаць, поўнаасцю супадае са значэннямі словазлучэнняў *адзін у адзін (адна ў адну, адно ў адно)*, вядомых ва усходнеславянскіх і польскай мовах. У сучаснай польскай літаратурнай мове ФА *chłop w chłop* ужываецца ў высокіх стылях паэтычных і пражайтных твораў, яна нясе вялікую стылістычную выразнасць і ў нейтральных стылях ужываецца рэдка. У польскіх слоўніках пазначаецца ФА *chłop w chłopa* ў значэнні 'рослая, зграбная, прыгожыя на выгляд, прыстойныя мужчыны' (SJP, I, 872; SFJP, I, 133).

Фразеалагічнае словазлучэнне *chłop w chłop* па структуры ідэнтычная даволі вялікай групе канструкцый тыпу *день в день* (руск.), *дзень у дзень* (бел.), *день у день* (укр.), *dzień w dzień* (польск.), *den ze dne* (чэшск.), *deň so deň* (слав.) 'штодзённая', 'кожны дзень', 'рэгулярна', 'сістэматычна'; *слово в слово* (руск.), *слова ў слова* (бел.), *слово в слово* (укр.), *słowo w słowo* (польск.), *slovo za slovom* (чэшск.) 'даслоўна', 'дакладна';

плечо в плечо (руск.), плячо ў плячо (бел.), плече в плече (укр.), *ramię w ramię* (польск.), *ruki v ruce* або *bok'ro boki* (чэшск.) 'побач', 'разам', 'адно каля другога', 'у непасрэднай блізкасці'; *шаг в шаг* (руск.), *крок у крок* (бел.), *нога в ногу* (укр.), *krok w krok* (польск.), *krok so krok* (чэшск.) 'нароўні з кім', 'у адпаведнасці з кім, чым (ісці, працаваць, дзейнічаць і інш)'; *раз в раз, раз за разом* (руск.), *раз за разам* (бел.), *раз у раз, раз повз раз* (укр.), *raz w raz, raz po raz, raz po raz, raz po razie* (польск.), *raz na raz* (чэшск.) 'штохвілінна', 'паслядоўна адзін за адным' і інш.

Ідыяматычная ФА *chtor w chtor* граматычна нязменная, тады як іншыя, пададзеныя вышэй фразеалагізмы, могуць змяняцца, утвараць варыянтныя формы і ў сувязі з гэтым мець неаднолькавую семантычную напаяўняльнасць. Напрыклад, у рускай мове *раз за разом* мае два значэнні — а) 'зноў і зноў, многа разоў запар' і б) 'паслядоўна адзін за другім' (ФСРЯМ, 376); у чэшскай мове *raz na raz i od případu-k-případu* перакладаецца на рускую мову як *раз за разом, раз от разу* (РЧС, II, 228). У польскай мове можна сказаць *dzień w dzień i dzień za dniem i dzień po dniu; ramię w ramię i ramię przy ramieniu; krok w krok i krok za krokiem* (SJP); у рускай і беларускай мовах ёсць ФА *плечо в плечо* (плечом к плечу, плечо к плечу) і *плячо ў плячо ў* значэннях: а) 'побач', 'у непасрэднай блізкасці' і б) 'сумесна (жыць, працаваць, змагацца і г. д.)'. Граматычныя варыянты гэтага фразеалагічнага словазлучэння ёсць у большасці славянскіх моў.

У беларускай народна-дыялектнай і фальклорна-празаічнай мове канструкцыя 'назоўнік у назоўным склоне плюс назоўнік у вінавальным склоне з прыназоўнікам *у*' мае багатую семантычную структуру, вызначаецца выключнай стылістычнай выразнасцю, вобразнасцю. Так, структурная мадэль *каліва ў каліва, зерне ў зерне* ўжываецца ў значэнні 'вельмі добры', 'выдатны', 'адборны': Гэдакай расады ўзяла ў Волькі, *каліва ў каліва*, і вялікая, і тоўсыцінькая, зь яе то будзя капуста (Клецкі р-н Мінскай вобл.); Наш калхос у гэтым годзі азалоціцца. Такая пшаніца ўрадзіла, як сцяна, а колас — *каліва ў каліва* (Стаўбцоўскі р-н Мінскай вобл.); Усю зімачку курэй зярнятамі карміла. Зыйелі чатэры пуды пшаніцы. Да гэтака пшаніца. *Зерне ў зерне!* (Слупскі р-н Мінскай вобл.). ФА *грам у грам, дэка ў дэка, цюцелька ў цюцельку* (пар.: руск. *тютелька в тютельку*, ФСРЯМ, 485) абазначаюць 'зусім, абсалютна дакладна': Ні глядзі, што навукі невялікае — ні перадасць, адважыць *дэка ў дэка* (Стаўбцоўскі р-н Мінскай вобл.); На гэтым бязьмені добра ні зважыш. А вот на гэтых вясках — *грам у грам*, я правярала (там жа).

Усходнеславянскія ФА тыпу *голос у голос, волас у волас, нага ў нагу, ліцо ў ліцо, адзежа ў адзежу* і інш. маюць адно значэнне — 'зусім, выключна, надзвычай падобныя адзін да аднаго', напрыклад: У некаторым царстве, у некаторым гасударстве, а іменна ў том, у якім мы цяпер жывём, жылі-былі два браты: *голос у голос, волас у волас*, так што цяжка было адрозніць іх (Чарадзейныя казкі, 34); Тады паглядзеў на яго, а ў яго від такі, як у яго: *волас у волас, голос у голос, ліцо ў ліцо*, чаботы як адно, і ружжы як адно, і шаблі як адно (там жа, 521); Як сабярэ нас бацька трох, то будзе ў нас *голос у голос, волас у волас, нага ў нагу i адзежа ў адзежу* (там жа, 255).

Агульным значэннем і структурай характарызуюцца ФА тыпу *лоб у лоб, нос у нос, твар у твар* (руск. *лицо в лицо*) 'непасрэдна', 'побач', 'у непасрэднай блізкасці', 'ушчыльную', вядомыя рускай, беларускай, украінскай і польскай мовам (з марфалагічнымі варыянтамі). У беларускай народна-дыялектнай мове шырока ўжываюцца, але не пазначаны слоўнікамі, структурныя ўстойлівыя мадэлі тыпу *хата ў хату, плот у плот, сцяна ў сцяну, вуліца ў вуліцу, вугал у вугал* і інш. 'побач', 'зусім блізка', 'у непасрэднай блізкасці' (жыць, быць, знаходзіцца): Даўней мы з Міхасёвымі жылі разам, *вугал у вугал* (Стаўбцоўскі р-н Мінскай вобл.); З тваімі бацькамі я некалі жыла *плот у плот* (там жа). Не ўсе,

аднак, спалучэнні назоўніка ў назоўным склоне з назоўнікам у вінавальным склоне і прыназоўнікам у ўтвараюч устойлівыя словазлучэнні. Нельга, напрыклад, сказаць *лес у лес, зямля ў зямлю, луг у луг* і г. д.

Варта ўказаць на яшчэ адно значэнне той жа самай структурнай мадэлі, якое шырока вядома ў мове народных гаворак БССР. Спалучэнні тыпу *сноп у сноп* (жаць), *пракос у пракос* (касіць), *воз у воз* (вазіць), *бярэмя ў бярэмя* (насіць), *загон у загон* (араць) і інш. маюць фразеалагічны характар і ўжываюцца ў значэнні 'рабіць што нароўні з кім', 'выконваць такі ж аб'ём работы, як і хто іншы'. Напрыклад: *Ото ты ўдалы быў, як быў малады. Выйдзям жаць жыто, то сноп у сноп жнём, я сноп і ты сноп, аж людзі дзівіліся* (Стаўбцоўскі р-н Мінскай вобл.); *Меншы мой увесь у бацьку, як паедуць на лух, пракос у пракос косяць, а які ж там зь яго касец яшчэ быў, дзіця (там жа); Твой калега вунь воз у воз з бацькам сілас падвозіць, а ты варон страляеш цэлы божы дзень (там жа).*

Скарачэнні

- БРС — Беларускі слоўнік. — М., 1962.
БРФС — Болгарско-русский фразеологический словарь. — Москва — София, 1974.
JP — *Kałkowska A. Chłop w chłop. Język polski.* — Warszawa, 1969, s. 8—12.
KB — Юрчанка Г. Ф. І коңица і валіца. — Мінск, 1972.
РЧС — Русско-чешский словарь в 2-х томах. — Москва — Прага, 1978.
ССРЛЯ — Словарь современного русского литературного языка в 17 томах. — М.-Л., 1950—1965.
СУМ — Словник української мови, тт. I—IX. — Київ, 1970—1978.
SFJP — *Skołupka Słownik frazeologiczny języka polskiego, t. 1—2.* — Warszawa, 1967—1968.
СХРС — Сербскохорватско-русский словарь. — М., 1976.
ТСБМ — Тлумачальны слоўнік беларускай мовы, тт. I—III. — Мінск, 1977—1979.
ФСРЯМ — Фразеологический словарь русского языка. — М., 1967.

М. Р. ПРЫГОДЗІЧ

ДА ГІСТОРЫІ СКЛАДАНЫХ ПРЫМЕТНІКАЎ У БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Словаскладанне як адно з яркіх праяўленняў эканоміі, сцісласці і канкрэтнасці ў выкарыстанні моўных сродкаў займае вядучае месца ў сістэме беларускага словаўтварэння. Складаныя словы (кампазіты) вызначаюцца багатымі сэнсавымі і стылістычнымі магчымасцямі, дазваляюць проста і выразна назваць пэўнае расчлянёнае паняцце, трапіна ахарактарызаваць той ці іншы прадмет, з'яву. Сярод кампазітаў беларускай мовы даволі распаўсюджанымі з'яўляюцца прыметнікі, утвораныя шляхам складання асноў двух простых прыметнікаў. Этымалагічна гэтыя кампазіты суадносяцца з парнымі прыметнікамі-азначэннямі да аднаго і таго ж назоўніка, у большасці выпадкаў блізкіх паміж сабой па зместу. «Сэнсавая агульнасць, аднапланавасць з'яўляецца, побач з граматычнымі момантамі, важнейшай умовай утварэння складанага прыметніка на аснове двух простых»¹. Калі б не было гэтай сэнсавай агульнасці кампанентаў азначэння, іх узаемнай блізкасці, аднапланавасці, складаны прыметнік практычна не мог бы ўтварыцца.

Пункт погляду на актыўную словаўтваральную ролю канструкцый з аднароднымі азначэннямі, што абумоўліваюць узнікненне складаных прыметнікаў, пацвярджаецца прыкладамі з старабеларускай пісьменнасці. Тут даволі часта сустракаюцца выпадкі паралельнага ўжывання адных і тых жа прыметнікаў то ў выглядзе самастойных (аднародных) парных азначэнняў, то ў выглядзе кампанентаў складанага прыметніка, злучаных пры дапамозе галоснага -о-: *Добры́й рабе, благі́й и верны́й* (Філіповіч, 123); *Великий благоверный князь и царь московский Дмитрий Иванович* (Хроника, 45); *листь вечистый продажный зъ обовязками и свикцією справивши* (АВАК, XI, 125); *и покладалъ свой добровольный, вечисто-продажный записъ* (АВАК, XI, 117); *въ той прозбе вашой*